

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Екатерина Иванова Михайлова, преподавател по история на българската държава и право, департамент „Право“ на НБУ, определена за член на научно жури със Заповед № 3-РК-197 от 24.06.2021 г. на Ректора на Нов български университет,

върху научните трудове, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност доцент, по професионално направление 3.6. Право (Конституционно право), обявен от Нов български университет в Държавен вестник брой 41 от 18.05.2021 г., с кандидат гл. ас. д-р Деяна Димитрова Марчева.

I. Оценка за съответствие с минималните национални изисквания и изискванията на Нов български университет

В конкурса е представила документи за участие гл. ас. д-р Деяна Димитрова Марчева, която е единствен кандидат. От тях може да се направи заключението, че кандидатът е изпълнил изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, а именно:

Кандидатът удостоверява с диплома, че е придобила през 2011 г. образователна и научна степен „доктор“ по право в СУ „Св. Климент Охридски“.

Представила е монографичен труд както следва: Марчева, Деяна. Конституционният принцип на правовата държава. София: Изд. на НБУ, 2021. ISBN 978-619-233-145-0.

Деяна Марчева е главен асистент в департамент „Право“ на Нов български университет от април 2016 г., т. е. заемала е тази длъжност повече от две години според изискванията на НБУ.

От доказателствата, приложени към таблицата за индивидуална оценка, е видно, че кандидатът изпълнява минималните национални изисквания по чл. 2б от ЗРАСРБ, вкл. надхвърля съответните наукометрични показатели като брой публикации, брой цитати и др.

Също така в научните трудове на д-р Деяна Марчева няма доказано по установения ред плагиатство.

В конкурсната документация на кандидата са представени и редица документи, от които се установява, че тя изпълнява и допълнителните изисквания по Наредбата за развитие на академичния състав в НБУ (показатели по групи Ж, З и И в таблицата за индивидуална оценка).

Предвид гореизложеното мога да направя извода, че кандидатурата на гл. ас. д-р Деяна Марчева съответства на минималните национални изисквания и на допълнителните изисквания на Нов български университет за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 3.6. Право (Конституционно право).

II. Изследователска (творческа) дейност и резултати

1. Оценка на монографичния труд, включително оценка на научните и научно-приложните приноси на автора.

Монографията „Конституционният принцип на правовата държава“, София: Изд. на НБУ, 2021. ISBN 978-619-233-145-0. Рецензенти: проф. д-р Екатерина Михайлова, доц. д-р Катерина Йочева, редактор: адв. Даниела Доковска, е в обем от 429 стандартни машинописни страници и в структурен план е организирана в предговор, въведение, четири глави, заключение и библиография. В монографията бележките под линия са 1376 бр., цитираната литература е изключително многобройна включваща български и чуждоезикови автори. Констатацията ми е, че цялостното оформление на работата, включително съдържанието, бележките под линия, цитиранията, списък на използваната литература отговарят на утвърдените академични стандарти. Монографията разработва същностна тема от научна област „Конституционно право“.

Още в предговора е описана структурата на монографията. Предговорът и въведението изясняват целите, методологията и логиката на изследването, както и основните насоки, в които то се осъществява. Д-р Марчева извежда тезата си, че в България конституционният принцип на правовата държава е най-проблематизираният у нас, поради което смята, че следва да се изследва не само юридически, но и исторически, като се разгледа приложението му в различни периоди, а също така и в различни страни. Кандидатът прави това, поради убеждението си, че конституционният принцип на правовата държава не е просто сбор от формални и материални изисквания, а се основава на разбирането за правото като антипод на произвола и като ограничение на властта.

В първа глава на монографията е представена правната литература за правовата държава при действието на Търновската конституция, а също и след приемането на Конституцията от 1991 година. Изтъкнати са приносите на различните автори, които изследват правовата държава като това е направено систематично и изчерпателно в това число с посочването на публикации и автори, който са от различните периоди на развитието на държавата ни. Практиката на Конституционния съд по прилагане на принципа на правовата държава е разгледана детайлно като не само е анализирана, но са отправени и критични бележки за някои постановки. Д-р Марчева е разгледала и методологията на Фуко за критическото изследване, което да запълни дефицитите в правния анализ и осмисляне на принципа на правовата държава.

Втората глава е посветена на анализ на принципа на „социалистическата законност“ в тоталитарната държава и право в периода 1944 – 1989 г., както връзката ѝ с марксистко-ленинската идеология. Подробно са разгледани принципът на единство на властта, социалистическото правосъдие, категориите „социалистически правов ред“, „социалистическо правосъзнание“ и т. н., като ни е представила обяснение на произхода, логиката и начина на функциониране на принципа за правовата държава в конституциите от 1947 и 1971 година. В тази част е очертан пътят, по който революционната законност се трансформира в социалистическа законност, а в края на 80-те години, в контекста на преустройството, как е поет курс към т. нар. „социалистическа правова държава“.

Третата глава представя генеалогично изследване на правовата държава в Древна Гърция. Кандидатът първоначално представя ограниченията на традиционните исторически методи и обосновава защо е необходим генеалогичен подход. На базата на

редица исторически извори и академични изследвания д-р Марчева започва да сглобява парчетата на вероятния контекст, в който възникват идеите за правова държава. Приносен момент е представянето на много непознати за българската правна литература съдебни речи както и поставянето на акценти върху идеи, които кореспондират със съвременното разбиране за формална легалност.

В четвъртата глава кандидатът отправя предизвикателство като ни насочва към дебатите за Rechtsstaat в нацистка Германия 1933 – 1936 г., които демонстрират как се подменя и унищожава принципа на правовата държава при това със съучастие на видни юристи. Изведени са ключови аспекти на нацисткото право и държава – като свеждане на закона до „план и воля на Фюрера“, расистки теории за правото и държавата и др. Д-р Марчева демонстрира как с унищожаването на принципа на правовата държава се отприщва насилие и терор, което минава не само отвъд границите на правото, но и отвъд границите на човешкото.

В заключението кандидатът стига до извода, че днес не е достатъчно да се изброяват формалните и материални аспекти на правовата държава, защото публичната власт непрекъснато умножава и усложнява своите институции, а с това и възможностите за заобикаляне на познатите ограничения, които правото ѝ налага. Поради това кандидатът смята, че е важно да бъде мобилизирана и развивана критичната нагласа на българския юрист към конституционния принцип на правовата държава и неговото прилагане в практиката.

Като научни приноси бих откритола:

- ✓ систематизиране на достиженията на българската правна литература в изследването на правовата държава при действието на Търновската конституция;
- ✓ анализ на първото представяне на идеите на правовата държава в издадената от анонимен съставител правист книга „Право, правова държава, правосъдие, правосъзнание“ (1920 г.);
- ✓ систематизиране на приносите на редица автори в българската правна литература за изясняване на произхода, същността и теориите за правовата държава;
- ✓ анализ на конституционноправната литература след приемането на КРБ от 1991 г. и проблематизиране на факта, че до края на 90-те години на ХХ век принципът по чл. 4, ал. 1 КРБ се тълкува нееднозначно като принцип на законност и принцип на правовата държава;
- ✓ анализ на практиката на Конституционния съд за правовата държава;
- ✓ нови насоки на критическо изследване на принципа на правовата държава като съпоставка с принципа на социалистическата законност по предходните конституции от 1947 г. и от 1971 г.,
- ✓ разграничаване на принципа на социалистическата законност по конституции от 1947 г. и от 1971 г. от принципа на правовата държава по КРБ от 1991 г.
- ✓ проследяване на генеалогията на идеите за правовата държава в Древна Гърция с изследване на многобройни и различни източници, вкл. надписи, литература, съдебни речи и др.;

- ✓ проследяване на края или унищожаването на принципа на правовата държава чрез анализ на дебатите за Rechtsstaat в нацистка Германия 1933-1936 г.;
- ✓ обобщението като урок от тоталитарната държава и право, че нито една държава не може да се крепи безкрайно време върху насилие или неограничена власт.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации, направени след назначаването на академичната длъжност „гл. асистент“, вкл. оценка на изискването за рецензираност на изданията.

Кандидатът гл. ас. д-р Деяна Марчева участва в конкурса освен с монографичния си труд и с 21 статии и доклади, които са публикувани в научно рецензирани колективни томове и списания през периода от 2013 – 2021 г. Представените публикации са основно в сферата на конституционното право, като се откроява траен интерес към темите за правовата държава и правата на човека.

Бих желала да открия някои от публикациите, които попадат в темата за правовата държава като: „Граници на прокурорския надзор върху администрацията в правовата държава“ в сборник „Законът на правото или правото на закона“, Национална конференция от 20 ноември 2015 г.; Възникване на писаните закони в Древна Гърция, Годишник 2019 на департамент „Право“ на НБУ; „Съдия и справедливост“, в сборник с доклади „За ценностите в правото“ от научна конференция по случай 120-годишнината от рождението на проф. д-р Цеко Торбов, проведена в Нов български университет на 15 май 2019 г.; „Към публичноправно понятие за авторитет“ в сборник „25 години Департамент „Право“, Нов български университет“. В тези статии могат да се открият развити част от тезите, които са застъпени и в монографичния труд, което ми дава основанията да направя констатацията, че кандидатът трайно изследва темата за правовата държава, като си служи с юридически, исторически и философски метод за изясняване на съдържанието на това понятие в различните периоди от развитието на държавата.

В статиите „Конституция без конституционализъм“ в Конституция и държавност. Доклади от научна конференция по повод 70-годишнината от приемането на Втората българска конституция. В. Търново; „Що е то социалистическа правова държава“, Годишник 2018 на департамент „Право“ на НБУ заслужава да се отбележи констатацията, която прави д-р Марчева, че конституция, която е изпразнена от принципа на разделение на властите и от принципа на правовата държава е фасадна или фалшива конституция.

Като принос може да се отбележи и тезата, развита в статията: „Към изобретяването на човешките права“, Годишник 2017 на департамент „Право“ на НБУ, че историята на човешките права се обяснява не със записването в Американската конституция и Френската декларация за правата на човека и гражданина, а с културологична концепция на Лин Хънт. Също така приносно е проблематизирането на липсата на юридическо понятие за власт-авторитет в българската публичноправна литература като е обоснована неговата необходимост с това, че е наложително е да се разгърне концепцията за „авторитет на правото“ и тогава правото да не се смята за безсилно, ако не е снабдено с държавната власт-принуда – статията „Към публичноправно понятие за авторитет“, в сборник „25 години Департамент „Право“, Нов български университет“. Заслужава да се отбележи и статията „Към „Юридическото въображение“ на Джеймс Бойд Уайт (Защо има смисъл от право и

литература), сп. „Следва“, 2017, бр. 35, в която за първи път в българската правна литература се обосновават ползите от методологията и интердисциплинарните изследвания „право и литература“ в юридическото образование и наука чрез представяне на идеите на родоначалника на тази област Джеймс Бойт Уайт в неговата книга „Юридическото въображение“.

3. Цитиране от други автори.

Според изискванията на Закона за развитието на академичния състав, както и изисквания на НБУ за покриването на изискванията за конкурс за доцент, са необходими минимум 50 точки. От справката-самооценка и представените материали са посочени и удостоверени 26 цитирания на статии на д-р Деяна Марчева в монографии и колективни томове с научно рецензиране на български и английски език. По този начин тя събира 260 точки по показател Д12 от таблицата за индивидуална оценка. Така кандидатът сериозно надхвърля минималните национални изисквания за цитиране от други автори.

III. Учебна и преподавателска дейност

Преподавателската дейност на д-р Деяна Марчева в Нов български университет стартира през 2014 г., когато е назначена за асистент. След конкурс заема академичната длъжност главен асистент през 2016 г. като по това време започва да води упражнения по конституционно право и да развива своя лекционен опит в избираемите курсове: LAWN 214 Сравнително конституционно право и LAWN513 Медицинско право. Наред с това тя разработва и последователно две нови избираеми лекционни дисциплини, с които обогатява програмата: LAWN618 Административно право на ЕС и LAWN724 Обществени поръчки, концесии и публично-частно партньорство. Има и опит в преподаването на юридическа материя на английски език.

За последните десет семестъра на своята учебна и преподавателска работа гл. ас. д-р Деяна Димитрова Марчева е получила средна оценка Мн. добър 4.44 (при максимална оценка 5.00) от анкетите за удовлетвореност на студентите от курса „Упражнения по конституционно право“. Тя подготвя и предоставя на студентите за ползване в платформата Мудъл редица авторски учебни материали по всички курсове, които води. Дидактическите материали по конституционно право включват блок-схеми, таблици, въпроси, извадки от практика, казуси, които студентите намират за полезни, вкл. в подготовката им за държавния изпит по публичноправни науки.

Д-р Деяна Марчева е един от активните преподаватели в департамент „Право“ на НБУ, които се ангажират с организацията на две национални научни конференции през 2016 2020 г. и съставителството на сборниците с доклади по тях. Тя е един от основателите и на общоуниверситетския семинар „Права на човека“, който през последните пет години се утвърди, от една страна, като интердисциплинарен форум за дебати с колеги политолози, историци, философи и др., от друга страна, като форум за споделяне на опита на редица практикуващи юристи. През последната учебна година д-р Марчева организира и кръжок „Право и литература в НБУ“ с цел да стимулира у студентите четенето и обсъждането на повече книги извън задължителната учебна и научна литература.

Гл. ас. д-р Деяна Марчева участва в обученията, които библиотеката на НБУ организира за преподавателския състав, за да повиши своите знания и умения по отношение на работата с научен електронен архив на НБУ и на библиотечните и информационните услуги.

Няма съмнение, че преподавателската и учебната дейност на кандидата съответства на нормативните изисквания на закона и на допълнителните критерии на НБУ по групи Ж, З, И от таблицата.

IV. Административна и обществена дейност

Кандидатът е работил в администрацията на Нов български университет като програмен консултант в периода 2015-2017 г. След закриване на програмните консултанти през пролетта на 2017 г. гл. ас. д-р Деяна Марчева продължава да се ангажира активно в работата на програма „Право“ вече като член на програмния съвет, в чиито заседания и работа редовно участва. Тя участва редовно и в заседанията на департаментния съвет и се включва активно в проектите на департамента, вкл. в текущия проект за изследване на юридическото образование по „Права на човека“ в България, в който департамент „Право“ на НБУ си сътрудничи с Министерството на правосъдието и с Норвежкия център по права на човека.

Деяна Марчева е член на Съюза на юристите в България. Тя е член и на Международното общество по публично право ICON-S, което е една от най-реномираните международни научни организации за обсъждане на конституционноправни проблеми на ежегодна конференция, включваща известни конституционни учени от цял свят

Д-р Марчева развива и активна обществена дейност като преводач от английски език на академична правна литература, вкл. в областта на конституционното право. В конкурсната документация са представени нейни преводи на Йон Елстер, Уолтър Мърфи, Джон Харт Ели, Франк Майкълман и Катрин Маккинън в сб. Конституционализъм, София: Агата-А, 2006, 18-39. ISBN 954-540-046-3.

Обществената дейност на кандидата включва и участието и в проект 2017 – 2018 г. за правата на децата-мигранти на Международната комисия на юристите. Тя се включва като лектор и в международни обучения на адвокати по правата на човека.

V. Лични впечатления от кандидата (ако има такива)

Познавам гл. ас д-р Деяна Марчева от 2013 г. Впечатленията ми се задълбочиха след като тя започна да води упражненията по Конституционно право, както и да осъществяваме някои общи инициативи, като организиране на конференции, издаване на сборници със статии, организирането и провеждането на общоуниверситетски семинари, съвместно писане на статии и изработване на учебни материали. Констатацията ми е, че тя е един умен, работлив и много амбициозен млад човек и изследовател. Освен това, на основата на съвместни дейности имам впечатления и за работата ѝ със студентите, които д-р Марчева ангажира в провеждането на многобройни инициативи. Тази ѝ дейност се одобрява от студентите ни и те с желание участват в инициативи в областта на конституционното право. Искам да отбележа и интереса на кандидатът към изследване на

непознати или малко познати публикации на български юристи от миналото ни и изваждането им на светло, с цел познаването им от широк кръг преподаватели и колеги юристи. Подчертан е и стремежът ѝ към интердисциплинарност при организирането на различни университетски събития.

VI. Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата

Смятам, че кандидатурата на гл. ас. д-р Деяна Димитрова Марчева отговаря на условията и изискванията за заемане на академичната длъжност „доцент“ по право. Монографията и останалите публикации, с които кандидатства съдържат оригинални приноси към българската правна наука. Цялостната ѝ преподавателска, административна и обществена дейност следва да се оценят положително. Поради това предлагам на Научното жури да вземе положително решение и Академичният съвет на НБУ да избере гл. ас. д-р Деяна Димитрова Марчева на академичната длъжност „доцент“ на Нов български университет в професионално направление 3.6. Право (Конституционно право).

Дата: 04.08.2021 г.

проф. д-р Екатерина Михайлова